

лядів особистості, наявність у неї тих чи інших принципів, на думку викладачів, є важливим структурним компонентом їхньої діяльності. Про це свідчить вибір таких компонентів, як “життєвий стиль” (комплекс особистої філософії) та “внутрішні стандарти”. Когнітивний компонент містить умови, пов’язані зі здібністю вирішувати різноманітні завдання, з ефективністю сприйняття реальності, з прийняттям особистістю себе, інших та їх природи, із творчим сприйняттям світу. Ці фактори закономірно об’єднані в один блок, тому що сприйняття як цілісне відображення дійсності забезпечує орієнтацію особистості у світі, що її оточує, і сприйняття тим ефективніше, чим більш адекватне це відображення. Уміння цілісно бачити та розуміти глибинні суперечності людської природи сприяє позитивному міжособистісному сприйняттю, а самосприйняття відіграє роль постійного внутрішнього моніторингу реакцій особистості на життєві ситуації.

Отже, з усього, що було сказано, можна зробити такі **висновки**. Психологічна сутність розвитку професійності викладача вищої школи охоплює, перш за все, його прагнення до самозміни, підвищення ефективності багатоаспектної професійно-педагогічної діяльності, визначення змісту та значення професійної діяльності та професійного спілкування в контексті життєдіяльності. Суб’єктність викладача є важливою умовою становлення професіонала, розкриття “калейдоскопа” його особистісних якостей, здібностей і можливостей.

Література

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Б.Г. Ананьев. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.
2. Арндачук И.В. Субъектные условия профессионализма и успешности преподавателя вуза в контексте ведущих теорий личности / И.В. Арндачук // Известия Саратовского университета. Сер. Философия. – 2010. – Т. 10: Психология. Педагогика. – Вып. 3. – С. 61–67.
3. Дружилов С.А. Профессиональная компетентность и профессионализм педагога: психологический подход / С.А. Дружилов // Сибирь. Философия. Образование : научно-публицистический альманах. – 2005. – Вып. 8. – С. 26–44.
4. Ларионова М.А. Стратегии профессионального развития преподавателя / М.А. Ларионова // Омский научный вестник. – 2009. – № 1. – С. 129–133.
5. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М. : Знание, 1996. – 312 с.
6. Фонарев А.Р. Психологические особенности личностного становления профессионала / А.Р. Фонарев. – Москва ; Воронеж, 2005. – 560 с.
7. Чошанов М.А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения / М.А. Чошанов. – М. : Народное образование, 1996. – 160 с.

ПРИХОДЬКО Т.П.

КОМПОНЕНТИ СФОРМОВАНОСТІ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Актуальність проблеми зумовлена модернізацією сучасної системи вищої педагогічної освіти, яка полягає в підготовці майбутнього спеціаліс-

та, здатного здійснювати педагогічне спілкування на високому рівні. Динаміка розвитку суспільства та поява нових можливостей для розкриття професійного потенціалу сучасного фахівця в галузі освіти вимагають детального розгляду питання щодо комунікативної підготовки майбутніх викладачів, створення відповідних умов для формування в них культури педагогічного спілкування, що сприятиме підвищенню їхнього професіоналізму та компетентності.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано проблеми і на які ми спираємося, показав, що феномен педагогічного спілкування почав глибоко досліджуватися науковцями в 70-х рр. ХХ ст. у працях педагогів і психологів: О.О. Леонтьєва, М.О. Березовіна, Я.Л. Коломінського, В.А. Кан-Калика. У другій половині 1980-х рр. з'являється інноваційна концепція педагогіки співробітництва, серцевиною якої стала гуманізація педагогічного спілкування. У розробках, присвячених науковому обґрунтуванню педагогіки співробітництва, Ш.О. Амонашвілі педагогічне спілкування називає "китом", на якому тримається все виховання [3].

Вивчення наукових праць, присвячених формуванню та розвитку культури педагогічного спілкування (В.С. Грехнев, О.І. Гура, А.Б. Добрович, Б.Ф. Ломов, Л.А. Петровська, Т.С. Яценко), показало, що в практиці комунікативної підготовки майбутнього викладача основну увагу зосереджено на оволодінні педагогічним етикетом, культурою мовлення і культурою спілкування, на психологічній саморегуляції, самопрезентації [1–3; 5].

Але забезпечити повною мірою наявність таких професійних рис та вмінь у реальному навчально-виховному процесі педагогічного вищого навчального закладу не завжди можливо, оскільки недооцінюється комунікативна теоретична і, особливо, практична підготовка майбутніх учителів. Як свідчать наші спостереження, не всі випускники вищих навчальних закладів освіти на достатньому рівні володіють технологією організації педагогічного спілкування та взаємодії, значна частина майбутніх педагогів має недостатній рівень сформованості комунікативних умінь і навичок.

Мета статті полягає у висвітленні проблеми формування в майбутніх викладачів вищої школи культури педагогічного спілкування, визначенні основних компонентів сформованості щодо розвитку й удосконалення комунікативних умінь і навичок студентів.

Спілкування є однією з найфундаментальніших, найвищих особистих і соціальних потреб людини, яка включається в неї з моменту свого народження. Головна особливість спілкування – взаємодія.

Сучасна наука визначає спілкування як обмін інформацією, як взаємодію, як сприймання людини людиною. Отже, спілкування охоплює різні сторони процесу контактування між людьми [6, с. 33].

Спілкування і його центральна частина – взаємодія – мають суб'єкт-суб'єктний характер, а не суб'єкт-об'єктний, який спрямований на маніпуляцію іншими. Виконання цієї умови потребує і глибокої теоретичної підготовки учасників взаємодії, і постійної корекції з боку викладача.

Л.А. Петровська називає найважливіші характеристики спілкування, які потребують від педагога комунікативної компетентності. До них належать: спілкування засноване на суб'єкт-суб'єктній і суб'єкт-об'єктній взаємодії; у спілкуванні існують продуктивна і репродуктивна взаємодія; для повноцінного спілкування необхідно знати, що існує два рівні його розвитку: рівень зовнішній (поведінковий) і рівень глибинний, який охоплює особистісно-змістовні утворення та відіграє певну роль стосовно першого. Як зазначає дослідниця, ядро (визначальну сторону спілкування) становлять компетентність у суб'єкт-суб'єктному спілкуванні, вирішення продуктивних завдань, оволодіння особистісними вміннями спілкування [6].

Комунікативна компетентність педагогічного працівника виявляється в його здатності здійснювати педагогічне спілкування під час навчально-виховного процесу. Педагогічне спілкування – різноманітні форми психологічної взаємодії педагога з вихованцями і в навчальній, і в позанавчальній час, які спрямовані на спільне вирішення різноманітних завдань, формування і всебічний розвиток особистості вихованців, створення умов для реалізації їх творчих здібностей та формування індивідуальності [4].

Культура педагогічного спілкування є складовою загальної культури людини, включає психолого-педагогічні знання, вміння і навички, відповідну емоційну настроєність і спрямованість педагога на ефективну діяльність. Стадії педагогічного спілкування: моделювання майбутнього спілкування; початок взаємодії; корекція й уточнення прийомів впливу, вербальне та невербальне спілкування; керування спілкуванням і корекція; аналіз здійсненої системи спілкування; моделювання майбутньої діяльності.

Основними компонентами роботи щодо формування у студентів культури спілкування визначено: ціннісно-мотиваційну, змістовно-операційну та рефлексивну підготовку студентів до педагогічного спілкування [2].

Зазначимо, що компонентами розвитку якості ціннісно-мотиваційної підготовки майбутніх викладачів до педагогічного спілкування є: усвідомлення значення педагогічного спілкування у професійній діяльності педагога та формуванні особистості студента; визначеність професійної позиції в педагогічному спілкуванні; сформованість власного професійного ідеалу в площині педагогічного спілкування, усвідомлення шляхів його досягнення; наявність потреби самовдосконалення в педагогічному спілкуванні.

Розвиток якості змістовно-операційної підготовки до педагогічного спілкування визначає оволодіння майбутніми викладачами компетенціями комунікації, інтеракції та перцепції в педагогічному спілкуванні.

Якість рефлексивної підготовки до педагогічного спілкування визначається: об'єктивним оцінюванням сформованості власної культури педагогічного спілкування; сформованістю вмінь самовдосконалення в самовдосконалення в педагогічному спілкуванні.

Ці компоненти роботи щодо формування культури педагогічного спілкування в майбутніх викладачів вищої школи вважаються доцільними та перспективними за умови дотримання відповідних педагогічних вимог, таких як:

1. Наявність високого рівня розвитку культури педагогічного спілкування викладачів ВНЗ як організаторів навчально-виховного процесу на засадах ідей гуманістики і технології суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Це має відбуватися і в процесі вивчення різних навчальних дисциплін, і в позааудиторній роботі, і в позанавчальних відносинах викладачів і студентів [1, с. 52].

2. Організація педагогічно доцільного процесу комунікативної підготовки студентів у процесі аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності на основі компетентнісного підходу до професійної підготовки фахівців згідно з основними принципами педагогіки та досягненнями психолінгвістичної науки.

Розглянемо основні педагогічні принципи організації комунікативної підготовки майбутніх викладачів. Це дидактичні принципи: цілеспрямованості, планованості та системності в комунікативній підготовці; науковості та доступності комунікативної підготовки; зв'язку науково-теоретичних основ спілкування з практикою його здійснення у вищій школі; наступності та перспективності комунікативної підготовки; всебічного розвитку особистості та комплексного характеру комунікативної підготовки; виховного характеру комунікативної підготовки; оптимізації комунікативної підготовки; індивідуалізації та диференціації в комунікативній підготовці; наочності комунікативної підготовки; мотиваційного забезпечення комунікативної підготовки; емоційності комунікативної підготовки; активності в комунікативній підготовці за умови керівної ролі викладача; ґрунтовності та дієвості знань, умінь і навичок, набутих у процесі комунікативної підготовки; свідомого засвоєння науково-теоретичних основ педагогічного спілкування.

Зазначимо основні педагогічні виховні принципи: єдності національного та загальнолюдського в комунікативній підготовці; культуровідповідності в комунікативній підготовці; етнізації комунікативної підготовки; комунікативної підготовки особистості через колектив; єдності, узгодженості та наступності вимог у комунікативній підготовці; суспільної спрямованості комунікативної підготовки; опори на позитивне в особистості в процесі комунікативної підготовки; оптимістичного прогнозування в комунікативній підготовці.

3. Спонування майбутніх викладачів до самовиховання та самовдосконалення у педагогічному спілкуванні. Для досягнення високого рівня майстерності у спілкуванні майбутній викладач вищої школи повинен у процесі своєї педагогічної діяльності систематично працювати над своїм мовленням, манерою спілкування, розвивати свої комунікативні здібності та вміння, навчитися стримувати свої емоції та почуття, не лише вміло вирішувати конфлікти, а й не допускати їх, будувати відносини з учнями на основі поваги та рівнопартнерства, зробити їх високоморальними та гідними наслідування [2].

Назвемо основні шляхи формування культури педагогічного спілкування: ознайомлення з психолого-педагогічною і психолінгвістичною літе-

ратурою, спостереження, спеціальні вправи, постійне спілкування, громадська активність, розвиток педагогічних, комунікативних, ораторських здібностей, удосконалення загальної культури.

Висновки. Одним із показників професійної компетентності майбутнього викладача вищої школи є рівень розвитку в нього культури педагогічного спілкування, яка виступає одним із визначальних факторів успішної педагогічної діяльності, суттєво позначається на формуванні особистісних новоутворень студентів, розвитку їх свідомості та самосвідомості, мотиваційної та когнітивної сфер.

Література

1. Грехнев В.С. Культура педагогического общения / В.С. Грехнев. – М., 1990. – 144 с.
2. Гура О.І. Якість професійної підготовки педагогів у вищих навчальних закладах: проблемний аналіз / О.І. Гура // Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: орієнтири та напрямки сучасної освіти : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 2–5 жовтня 2005 р. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – Ч. 2. – С. 6–12.
3. Дусь Н.А. Формування культури педагогічного спілкування у студентів гуманітарно-педагогічного коледжу : дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Н.А. Дусь. – Вінниця, 2008. – 200 с.
4. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность / А.А. Леонтьев. – М. : Ком-Книга, 2007. – 216 с.
5. Педагогічна майстерність / [за ред. І.А. Зязюна]. – К. : Вища школа, 1997.
6. Петровская Л.А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг / Л.А. Петровская. – М. : Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.
7. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування : навч. посібник / Я. Радевич-Винницький. – К. : Знання, 2006. – 291 с.

ПРУСАК В.Ф.

СИСТЕМА НЕПЕРЕРВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ДИЗАЙНЕРА: КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

Сьогодні у сфері дизайну повинна бути реально усвідомлена необхідність прогнозування прогресивного, екологічно прийняттого предметно-просторового середовища ХХІ ст. Нові вимоги життя зумовлюють активний пошук шляхів перебудови дизайнерської освіти. Реакцією на катастрофічні явища, викликані некерованим перебігом технологічної революції, став екологічний підхід у дизайні, що виник наприкінці 1970-х рр., основні положення якого базуються на орієнтації на максимальну економію ресурсів та матеріалів – мінімалізацію відходів виробництва, урахуванні фактора довговічності з метою оптимізації співвідношення витрат і матеріалів, тривалості життя виробів [5]. Проектно-художня діяльність набуває нових рис, що відображають екологічну свідомість.

Із цілого комплексу факторів, які необхідно враховувати у процесі дизайнерського проектування, сьогодні визначальну роль відіграє екологічний фактор. З реалізацією екологічної освіти відбувається освоєння людиною системної картини світу, що досягається через системний підхід та взаємозв'язок змін елементів і рівнів системи екологічної підготовки фахі-